

Olaus Petriskolan
Mäster Larsgatan 1
Box 313 30
701 35 Örebro

2010-05-20
1 (21)
Dnr: 40-2009:1774

Kvalitetsgranskning av Olaus Petriskolan i Örebro kommun

Skolinspektionens beslut

Skolinspektionen har genomfört en granskning av undervisningen i Olaus Petriskolan. Syftet har varit att bedöma kvaliteten i undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen gällande läsprocessen. Granskningen har omfattat skolornas årskurser 4-6. Skolinspektionen har granskat om:

- skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen i svenskämnet och i de naturorienterande ämnena
- skolan genomför undervisning i svenska och i de naturorienterande ämnena i sådana kommunikativa sammanhang som främjar elevernas kontinuerliga läsutveckling

I begreppet läsprocessen i undervisningen ingår i denna granskning att eleverna får möjlighet att läsa, tala, lyssna och skriva med syfte att utvecklas så långt som möjligt i sin läsutveckling. De kommunikativa sammanhangen handlar om att samtliga elever ges möjlighet att uttrycka sina reflektioner och erfarenheter av lästa texter i ett socialt sammanhang.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen
- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- eleverna möter olika slags texter
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen
- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- skolans resultat i naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen
- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektorn behöver vidta åtgärder så att:

- skolans pedagogiska personal har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver
- lärarna upprättar skriftliga omdömen i de naturorienterande ämnena

Skolinspektionen följer upp de bedömningar som granskningen resulterat i. Senast inom tre månader från dagen för beslutet, dvs. den 20 augusti 2010, ska Olaus Petriskolan lämna en redovisning till Skolinspektionen i Linköping. Redovisningen ska beskriva de åtgärder skolan vidtagit och en plan för det fortsatta arbetet.

Rektorn har tagit del av och givits möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten. Övriga skolrelaterade regelbrister som eventuellt framkommit vid granskningen har rapporterats muntligt till rektorn. Skolinspektionen kommer också att följa upp dessa regelbrister vid nästa tillsyn.

Skolinspektionens granskning av Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4 - 6 i Olaus Petriskolan i Örebro kommun

Bakgrund

Skolinspektionen har genomfört en kvalitetsgranskning av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen avseende läsprocessen för årskurserna 4-6. Granskningen

har berört 31 skolor i 24 kommuner under perioden oktober till december 2009. Av de 31 skolorna är 27 kommunala och 4 fristående skolor. Olaus Petriskolan i Örebro kommun ingår i denna granskning. Skolinspektionens övergripande iakttagelser och slutsatser från granskningens samtliga berörda skolor redovisas i Skolinspektionens rapport "Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Kvalitetsgranskningens syfte

Den här granskningen syftar till att undersöka om skolan främjar alla elevers läsutveckling genom att skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen. Granskningen ska också undersöka om eleverna får möjlighet att utvecklas i ett kommunikativt sammanhang – dvs. att eleverna får ge uttryck för sina reflektioner och erfarenheter av texter i ett socialt sammanhang. Brister i de berörda skolorna ska uppmärksammas så att skolorna kan förbättra undervisningen när det gäller läsprocessen, med högre målpuppfyllelse som följd.

Bakgrunden till denna granskning är att forskning och andra utvärderingar har pekat på försämringar över tid gällande läsprocessens del i undervisningen. De försämringar som framkommit handlar bland annat om hur undervisningen utformats. Dessutom har förutsättningarna för en undervisning av god kvalitet ifrågasatts. Slutligen har elevers resultat i relation till deras läsning blivit sämre.¹

Granskningens bedömningsområden presenteras nedan. Därefter redogörs för de bedömningar och iakttagelser som Skolinspektionen gjort av Olaus Petriskolan. Inledningsvis bedöms undervisningen i svenskämnet och därefter följer en bedömning av skolans undervisning i de naturorienterande ämnena. Samtliga områden och kriterier bedöms. I de fall där Skolinspektionen anser att åtgärder behöver vidtas från skolans sida framkommer detta i strecksatser under bedömningstexten. Skolinspektionens bedömningar grundar sig i författningsstöd såväl som forskningsstöd. Tillsammans utgör de underlag för hur skolan bör arbeta med läsprocessen i undervisningen. Det författnings- och forskningsstöd som granskningen vilar på återfinns som bilaga till detta beslut.

De bedömningar som Skolinspektionen har gjort utgår från analyser av olika dokument från skolan. Vidare har en enkät till de lärare som undervisar i svenska och naturorienterande ämnen i årskurs 4-6 använts. Utredaren Lena Stadler och experten Monica Shaffeir har besökt skolan i fyra dagar och intervjuat rektorn/rektorer, lärare och

¹ För ytterligare bakgrund med tillhörande referenser, se Skolinspektionens övergripande rapport "Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6".

elever. Dessutom har inspektörerna genomfört klassrumsobservationer. Besöket på Olaus Petriskolan gjordes den 10-13 november 2009.

Bedömningskriterier

Skolinspektionen bedömer undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån följande bedömningsområden och kriterier:

1. *Organisation av undervisningen:*
 - skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
 - skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
2. *Bearbetning av och kommunikation kring texten:*
 - eleverna möter olika slags texter
 - texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
 - lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
 - eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen
 - varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms
3. *Miljö och förutsättningar för undervisningen:*
 - skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
 - skolans resultat i ämnet svenska och naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen
 - lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Olaus Petriskolan

Olaus Petri skola omfattar grundskolans årskurser 1-9 och har sammantaget cirka 400 elever. Skolans ledning består av två rektorer och sex arbetslagsledare, som tillsammans bildar en ledningsgrupp. Rektor för årskurs 4-6 tillträdde tjänsten hösten 2009. Vid granskningsbesöket hade skolan 110 elever i årskurs 4-6 fördelade på 5 klasser. Lärarna i årskurs 4-6 bildar ett arbetslag.

Läsprocessen i svenska

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Eleverna i Olaus Petriskolan ges genom organisationen av undervisningen möjlighet till kommunikation och samarbete. För att ge eleverna en än större möjlighet till kommunikation kan grupp- och pararbete användas i större utsträckning.

Genom att eleverna själva väljer bänkböcker har de till viss del inflytande över innehållet i undervisningen och kan påverka detta efter eget intresse. De har också möjlighet att i vissa klasser vara med vid utformningen av undervisningen. Skolinspektionen bedömer emellertid att *samtliga* elever bör få vara delaktiga i sitt eget lärande utifrån ålder och mognad.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

Undervisningen i svenska med inriktning på läsprocessen genomförs både i helklass och genom arbete i grupper eller par och som enskilt arbete. Den huvudsakliga undervisningen i svenska sker i helklass, men lärarnas samarbete i arbetslag kan ge möjlighet till gruppdelning.

Eleverna väljer de skönlitterära böcker som de läser på lektionerna och de är också med och påverkar i valet av klassens högläsningsbok. I vissa klasser är eleverna med och planerar undervisningen, där läsning ingår som ett moment, genom att välja i vilken ordning olika moment ska genomföras under veckan. Planeringen sker med hjälp av ett arbetsschema som eleverna fyller i och arbetar efter.

Varje termin genomförs ett tema för årskurs 3- 6, som är gemensamt för dessa årskurser. Många teman utgår från skönlitteratur, men även andra teman förekommer. Temat introduceras med hjälp av olika gestaltungsformer såsom filmvisning, drama eller utomhusaktiviteter. Lärarna väljer tema och varje tema utgår från kursplanens mål i olika ämnena. Elevernas idéer och synpunkter tas in efter att temat introducerats.

Bearbetning av och kommunikation kring texten

Skolinspektionens bedömning

Undervisningen i Olaus Petriskolan kännetecknas av att skolan arbetar med att låta eleverna läsa mycket skönlitteratur. I arbetet med läsning av skönlitterära texter, vilket framförallt genomförs i form av bänkboksläsning, behöver skolan uppmärksammas på och arbeta mer med förförståelse, bearbetning och kommunikation av text. Skolan bör också i högre grad arbeta med att individanpassa texterna, så att eleverna läser texter som är anpassade till elevens utvecklingsnivå.

Skolan kan även i ökad utsträckning ge eleverna möjlighet att läsa, bearbeta och samtala kring andra texttyper än skönlitterära texter. Bearbetningen av text fokuserar ofta på innehållet och det sker ett mer begränsat arbete med att bearbeta olika texters struktur. Även i arbetet med att kommunicera kring texter, bör textsamtalen utvecklas, så att eleverna får fördjupa sin textförståelse.

Samtliga lärare gör en bedömning av eleven läsutveckling. Denna bedömning ligger bland annat till grund för elevens skriftliga omdöme i ämnet svenska.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionens iakttagelser

I svenskundervisningen i Olaus Petriskolan ger lärarna eleverna möjlighet att läsa olika texter. Läsningen sker mestadels genom att eleverna läser skönlitterära texter, men också genom läsning av lärobokens texter och tidningstexter. Det händer även att elevernas texter används i undervisningen i form av brev eller berättelser som de skrivit. Eleverna bestämmer om de själva vill läsa upp texterna eller om läraren ska läsa dem. Några elever berättar att de skrivit berättelser tillsammans, i form av stafettskrivning, som de sedan läst upp i grupper och därefter fått ge kritik på.

Eleverna väljer sina egna bänkböcker och i vissa fall böcker till läsning i bokgrupper. De berättar att texterna är lagom svåra i de böcker de lånar, men att de också utmanar deras läsning ibland. För att eleverna ska kunna hitta en bok som är lagom svår måste de låna 2-3 böcker varje gång, så att de kan ha några böcker att välja bland. Lärarna får tips om bra bokläsning genom att eleverna berättar om sin fritidsläsning. Lärarna väljer alla texter som läses gemensamt och gör gruppdelningar i förekommande fall. Trots det upplever de att det kan bli problem för lässvaga elever, när eleverna läser högt i grupper. Lärarna menar att de sällan individanpassar texterna. Lässvaga elever ges det stöd

de behöver för läsningen och mängden text anpassas genom att t.ex. minska antalet sidor. Lärarna upplever även att det ibland är svårt att hitta texter för dessa elever.

I samtliga klasser finns en högläsningbok som läraren läser högt ur för klassen. I en klass lyssnar hela klassen på en talbok som anknyter till det temaarbete som klassen arbetar med i samhällsorienterande ämnen. Elevernas bild av hur de arbetar med läsning är samstämmig och de menar att antingen läser läraren högt ur en högläsningbok eller också läser eleverna enskilt och tyst.

När eleverna läser själva dominerar den enskilda tysta läsningen. Denna läsning kan äga rum vid olika tillfällen i veckan, men går ofta till på ett likartat sätt i de olika klasserna. Eleverna läser då tyst i en skönlitterär bok s.k. "bänkbok", som de lånat i skolbiblioteket. Bänkboken väljer eleverna själva men det händer att lärarna ger råd om titel eller svårighetsgrad. Lässtunden kan inleda dagen som en tyst och mjuk start på skoldagen, men kan också utgöra ett beting som består av att eleverna ska läsa 15 minuter tyst i sina bänkböcker vid tre tillfällen i veckan.

Det förekommer även att eleverna läser högt för varandra i grupper. Vid besöket arbetade två klasser med högläsning i bokgrupper. I det ena fallet läste hela klassen samma bok och i den andra klassen hade läsgrupper bildats efter att eleverna fått välja mellan de böcker som ingår i lästemat. Det är mindre vanligt att elever läser och arbetar tillsammans med texter i klassen. Undervisningen består då av arbete med texter i läromedlet eller med olika läsförståelsehäften. I samband med att elever har övat inför de nationella proven i svenska i årskurs 5 har de även arbetat med gamla nationella prov.

Lärarna menar att det är svårt att arbeta med förförståelsen när eleverna läser i sina bänkböcker, eftersom alla elever läser olika böcker. Lärarna utgår oftast från att eleverna kan de begrepp de behöver kunna för att läsa böckerna, eftersom de hjälper eleverna att välja böcker på rätt nivå. De får i efterhand veta om eleverna förstått vad texterna handlat om genom att läsa elevernas bokrecensioner. Lärarna beskriver också att elevernas förförståelse byggs upp genom samtal med kamrater som läst boken. Vissa böcker är mycket populära och många står i kö för att få läsa dem. Det är mindre vanligt att lärarna har en genomgång av innehållet i en text, läser en baksidestext eller helt enkelt pratar om det som ska läsas.

Eleverna bearbetar sina bänkböcker genom att de skriver bokrecensioner. Dessa kan sedan t.ex. sättas upp på väggen i klassrummet. Förövrigt förekommer ingen organiserad bearbetning av läsningen av bänkboken eller högläsningboken. I de temaarbeten som genomförs på skolan förekommer det att eleverna läser texter med anknytning till temat. Det är dock sällan som dessa texter läses och bearbetas gemensamt. Bearbetning av text ingår i stället som en del av undervisningen som bedrivs med hjälp av skolans läromedel, där träning av olika typer av läsning sker med hjälp av kortare textstycken. Eleverna kan beskriva att en bra text har en handling, att det finns texter som är både lätta och svårlästa och texter som har stor respektive liten text. De känner också till att

det finns t.ex. hästböcker detektivböcker och sagor, men kommer inte ihåg att de har deltagit i någon diskussion om olika textgenrer. Bearbetning av textens struktur genom att lärare frågar om textens syfte sker i mindre utsträckning. Detsamma gäller samtal där eleverna ges möjlighet att uttrycka sina tankar och känslor kring vad de läst.

Bedömning och resultatuppföljning sker bl.a. med hjälp av nationella prov och olika diagnoser. Eleverna berättar att de får reda på hur de utvecklas i sin läsning dels genom resultaten på dessa diagnoser, dels i det dagliga arbetet när läraren t.ex. ber eleven att byta bok om han/hon ser att eleven har valt en bok som är för lätt.

Eleverna beskriver att de själva märker att de blivit bättre på att läsa genom att det går snabbare att läsa, att de ser vilket ord det är utan att behöva läsa varje bokstav och att de kan läsa textremsan på tv. Eleverna berättar att man kan utveckla sin läsförståelse "hur långt som helst". Det kan t.ex. ske genom ökad ordförståelse, bättre uttal, och god inlevelse när man läser.

I Olaus Petri skola upprättas individuella utvecklingsplaner och skriftliga omdömen i svenska. I elevens individuella utvecklingsplan kan också mål relaterade till elevens läsutveckling skrivas in.

Miljö och förutsättningar för undervisningen

Skolinspektionens bedömning

När det gäller de fysiska förutsättningarna bedömer Skolinspektionen att skolans tillgång till litteratur inte ger tillräckligt goda förutsättningar för läsprocessen.

Rektor följer upp elevernas resultat i svenska på skolnivå i årskurs 3 och 5. Det är dock viktigt att den resultatuppföljning som görs på skolan kopplas till skolans arbete med att utvärdera undervisningens ändamålsenlighet på individ- och skolnivå.

Genom förändringar som planeras vid skolan ges förutsättningar för att lärarna ska kunna utveckla ett större samarbete i arbetet med läsprocessen. Rektor behöver dock utvärdera lärarnas behov av kompetensutveckling med inriktning på läsprocessen samt ansvara för att för att i undervisningen i svenska använda lärare med utbildning i ämnet.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektor behöver vidta åtgärder så att:

-skolans pedagogiska personal har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver

Skolinspektionens iakttagelser

I anslutning till skolan finns ett kommunalt bibliotek som är bemannat 1,5 dag per vecka. Skolans lärare har nyckel till biblioteket och kan gå dit och låna böcker med sina elever när det behövs. Alla klasser går dit och lånar bänkböcker ungefär 1-2 gånger i månaden. De yngre eleverna tycker att det finns tillräckligt med böcker på skolan och de berättar att de också kan beställa böcker som de vill låna. De lite äldre eleverna tycker att böckerna som finns på skolan är för gamla och för lätta – det finns inga som de vill läsa. Även lärarna önskar sig ett fräschare bibliotek med ett större utbud av barn- och ungdomslitteratur och en högre bemanning. I klassrummen finns det nästan ingen tillgång till skönlitterära böcker och av de böcker som finns är många gamla. Klassrummen ligger i anslutning till skolans fritidshem och vid lästunder används även dessa rum. I tre av klassrummen finns datorer att tillgå och utöver det finns en datasal med fyra datorer.

Undervisningen i svenska i årskurs 4-6 bedrivs av lärare med pedagogisk utbildning, men i flera klasser undervisar lärare som saknar utbildning i ämnet svenska. Rektor planerar att göra en omorganisation som ska leda till att samarbetet mellan lärarna ska öka. Lärare med inriktning mot i svenska/samhällsorienterande ämnen och matematik/naturorienterande ämnen ska samverka, så att det ska finnas kompetens runt alla barn.

I arbetslaget har man fört diskussioner om olika bedömningsmetoder, men lärarna beskriver att de saknar metoder för bedömning av elevernas läsutveckling som är kopplade till kursplanens mål och förmedlar att de behöver bli bättre på att bedöma elevernas läsutveckling. Inom skolområdet finns det två språkstödare som åker runt till arbetslagen för att sprida kunskaper och inspirera lärarna. Utöver detta får lärarna stöd av varandra på skolan. Ämneskonferenser i olika ämnen ska vara schemalagda enligt ett rullande schema, men har inte haft inriktning mot svenska under den här terminen.

Lärarna efterfrågar fortbildning och anser att det finns ett uppdämt behov av kompetensutveckling med inriktning mot läsutveckling. Lärarna menar också att denna fortbildning ska vara kontinuerlig och gälla alla. Eftersom lärarna är olika orienterade i barn – och ungdomslitteraturen menar vissa lärare att de även önskar sig en bok- och bibliotekskurs för att inte behöva vara så beroende av bibliotekarier.

Rektor följer upp elevernas resultat i svenska på skolnivå i årskurs 3 och 5. Resultatmässigt hänvisar rektor till kommunens redovisning av de nationella proven där skolan ligger ganska bra till. Han menar att arbetet på skolan med att skapa en gemensam syn på läsprocessen just har påbörjats. Tidigare har varje lärare haft ett eget sätt att arbeta med bedömning. De egna bedömningarna ska nu jämföras med Skolverkets diagnosmaterial "Språket lyfter". Enligt ett beslut från rektor ska också alla lärare göra en planering av undervisningen, som är relaterad till kursplanens mål, och distribuera den till föräldrarna.

Läsprocessen i naturorienterande ämnen

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att eleverna i Olaus Petriskolan ges möjlighet till kommunikation och samarbete och undervisningen sker i en flerstämmig miljö.

Eleverna är till viss del delaktiga i planeringen genom att de får påverka såväl innehåll som aktiviteter inom olika arbetsområden. Skolan kan dock arbeta vidare med att öka elevernas delaktighet i planering och utvärdering av undervisningen

Skolinspektionens iakttagelser

Undervisningen i de naturorienterande ämnena varierar och består av helklassundervisning, arbete i smågrupper, pararbete och enskilt arbete. Lärarna har oftast genomgång i helklass och därefter arbetar eleverna enskilt eller i par med arbetsuppgifterna. Lärarna samarbetar i arbetslag så att en förstärkningsresurs kan ge möjlighet till gruppdelning.

Höstterminens tema, Nobel, utgår från de naturorienterande ämnena och förutom dessa ämnen ingår svenska, matematik och idrott i temat. En strävan för arbetslaget är att integrera så många ämnen som möjligt i temat. De naturorienterande ämnena finns oftast med, men det kan vara svårt att hitta anknytningar till dessa ämnen i vissa temarbeten.

Läraren väljer i stor utsträckning vilka texter eleverna ska läsa, men eleverna är delaktiga i planeringen t.ex. vid grupparbeten då de kan vara med och påverka vad de ska läsa om eller då de utifrån undervisningens måldokument gör egna tankekartor som utgångspunkt för arbetet.

Bearbetning av och kommunikation kring texten

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att Olaus Petri skola behöver förbättra arbetet med att låta eleverna läsa texter i samtliga naturorienterande ämnen. Speciellt bör textläsningen utvecklas i fysik och kemi, i vilka ämnen läsning av texter förekommer i liten utsträckning. Det är också viktigt att texterna och arbetet med dessa anpassas efter elevens nivå.

I arbetet med att skapa en förförståelse samt i bearbetning och kommunikation av text fokuseras skolans undervisning oftast på textens innehåll. Bearbetning av olika texters struktur, träning av olika lässtrategier och kommunikation med syfte att få en fördjupad förståelse för texten förekommer i mindre utsträckning. I arbetet med läsning av texter i de naturorienterande ämnena behöver skolan därför uppmärksamma processen förförståelse – bearbetning – kommunikation, så att de olika delarna blir tillgodosedda.

Skolinspektionen bedömer vidare att lärarna behöver upprätta individuella utvecklingsplaner med skriftliga omdömen i ämnena biologi, kemi och fysik för alla elever. Vid bedömningen av elevens kunskapsutveckling i de naturorienterande ämnena kan en större vikt läggas vid vilken betydelse elevens läsförståelse kan ha för elevens målpfyllelse i de naturorienterande ämnena.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- eleverna möter olika slags texter
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektorn behöver vidta åtgärder så att:

- lärarna upprättar skriftliga omdömen i de naturorienterande ämnena

Skolinspektionens iakttagelser

I undervisningen i naturorienterade ämnen förekommer textläsning i relativt liten utsträckning. Läroböcker eller faktaböcker anpassade för åldern används i liten omfattning och då främst i ämnet biologi. Lärarna påpekar att det inte finns klassuppsättningar av läromedel i kemi och fysik. De texter som används hämtas från faktaböcker, från Internet eller är texter som lärarna själva skrivit. Då texter hämtas från Internet hänvisar lärarna till lämpliga sidor, som eleverna får läsa på datorn, eller också kopieras dessa sidor till eleverna. Filmer från Internet används ibland. I någon klass an-

vänds ett natur- och miljömaterial. Elevproducerade texter kan användas i samband med muntliga redovisningar av ett arbetsområde. Elever kan också ta med sig böcker hemifrån som anknyter till undervisningen.

Lärarna tycker att det är svårt att utmana eleverna i deras läsning av naturorienterande texter sedan skolbibliotekscentralen i kommunen lagts ned. De tycker att de har vetgiriga elever som vill läsa mer och göra mer. Om en elev skulle vilja veta mer inom något område kan hon få låna lärarens bok och läsa mera själv. Textanpassningar efter elevernas individuella förutsättningar förekommer sällan, men lärarna är överens om att de märker om eleverna inte förstår en text. Eleverna tycker att texterna är lagom svåra eller till och med lätta ibland. De berättar att de inte behöver någon hjälp med texterna.

I den naturorienterande undervisningen förbereds eleverna sällan inför läsning av de texter som förekommer. När läraren arbetar med elevernas förförståelse kan det ske genom att de "föreläser" om ämnet innan läsningen börjar. Läraren kan även utgå från elevernas frågor, inventera deras kunskaper eller gå igenom svåra ord innan texten läses.

Bearbetningen av texter kan gå till så att läraren skriver texten på tavlan och att eleverna sedan skriver av den texten i sin skrivbok. I de fall andra texter används i den naturorienterande undervisningen bearbetas dessa huvudsakligen medan läsningen pågår eller i efterhand. Läraren förklarar ord och begrepp vartefter de dyker upp i texten eller efter det att läsningen är avslutad. Det förekommer också att eleverna skriver upp ord de inte förstår på tavlan under tiden som de läser texten. Läraren förklarar sedan orden när alla läst färdigt. I anslutning till textläsningen är det vanligt att eleverna får svara på innehållsfrågor. Läraren skriver sedan upp svaren på frågorna på tavlan i samband med att eleverna rättar sina uppgifter eller skriver av de rätta svaren. Det förekommer även att eleverna får skriva om en faktatext med egna ord, redovisa sin text inför klassen och muntligt ställa frågor om innehållet till sina kamrater. Lärarna undervisar inte om olika lässtrategier vid läsning i de naturorienterande ämnena.

Lärarna gör sällan jämförelser med andra texter, innehållet i eventuella texter diskuteras inte och de har heller inga diskussioner om olika texters kvalitet. När eleverna ser på filmer på datorn turas de om att lyssna och titta på filmen, medan resten av klassen arbetar med andra uppgifter. Till filmen kan det finnas frågor som eleven ofta besvarar enskilt. Eleverna beskriver olika sorters texter och värderar dem genom att tycka att "en del texter har bra fakta, en del har dåliga och en del texter är svåra att förstå för att de har så många svåra ord." Eleverna beskriver att det är skillnad mellan naturorienterande texter och texter i svenska. De naturorienterande texterna är "lite svårare" p.g.a. att de innehåller svårare ord, de saknar kapitler, de innehåller mest fakta och det är mycket att hålla reda på. På svenskan är det roligare texter med spänning och dialoger, humor, komedi och romans.

Lärarna har inte gemensamt diskuterat kursplanens mål och kriterier för de naturorienterande ämnena utan varje lärare gör en egen bedömning av elevens kunskapsutveckling. Eleverna beskriver sin läsutveckling genom att de "känner att det går bättre och att man läser med flyt". Eleverna tycker att det är svårt att veta hur de ska göra för att bli bättre på att läsa.

Vid bedömning av elevens kunskapsutveckling i de naturorienterande ämnena ingår sällan någon bedömning av vilken betydelse elevens läsförståelse har för elevens måluppfyllelse. Varje elev ges ett samlat skriftligt omdöme i de naturorienterande ämnena.

Miljö och förutsättningar för undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Granskningen visar att skolans tillgång till litteratur inte ger tillräckligt goda förutsättningar för läsprocessen i de naturorienterande ämnena.

För att kunna utvärdera undervisningens ändamålsenlighet på individ och skolnivå behöver rektor även ta ansvar för att elevernas resultat följs upp och utvärderas.

Liksom för ämnet svenska framgår att skolan, genom de förändringar som nu är planerade, kommer ge lärarna förutsättningar att utveckla ett större samarbete kring läsprocessen i de naturorienterande ämnena. Rektor behöver dock utvärdera lärarnas behov av kompetensutveckling.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- skolans resultat i naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen
- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionens iakttagelser

Lärarna anser inte att det kommunala biblioteket, som ligger i anslutning till skolan, har tillräckligt med böcker för alla områden inom de naturorienterande ämnena och använder därför inte biblioteket i undervisningen i dessa ämnen. Böcker inom de naturorienterande ämnena finns i viss utsträckning tillgängliga i klassrummen. Några elever berättar att de till ett tema bara haft en stor bok i klassen och de skulle vilja ha

fler böcker att titta i. De upplever att det är vanligt att böckerna inte räcker till alla i klassen och att läraren då får kopiera texter till hela klassen. Datorer finns att tillgå.

På skolnivå görs det ingen sammanställning av elevernas resultat i naturorienterande ämnen i årskurs 4-6.

Undervisningen i naturorienterande ämnen bedrivs i årskurs 4-6 huvudsakligen av lärare med pedagogisk utbildning.

I arbetslaget finns för närvarande ingen fokus på läsprocessen inom de naturorienterande ämnena. Någon samverkan mellan undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen med anknytning till läsprocessen finns inte och det har inte förts några gemensamma diskussioner om tolkningar av de naturorienterande ämnenas kursplaner och mål. Ett samarbete med lärare i de naturorienterande ämnena i skolans senare år har precis påbörjats. Den omorganisation som rektor planerar att göra ska dock leda till att samarbetet mellan lärarna ska öka.

I ärendets slutliga handläggning har undervisningsrådet Marita Bergman deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Bertil Karlhager
Enhetschef

Lena Stadler
Utreddare

Kopia till: Örebro kommun

Bilaga 1**Bedömningsunderlag**

Den konkreta granskningen och de beslut som Skolinspektionen har fattat utgår från tre bedömningsområden med fokus på läsprocessen: *skolans organisation av undervisningen, skolans bearbetning av och kommunikation kring texten* samt *skolans miljö och förutsättningar för undervisningen*. Dessa kommer från författningstexter och aktuell forskning samt Skolverkets tidigare granskning av läs- och skrivprocessen. Inom de tre områdena har sedan ett antal bedömningskriterier fastställts från Skolinspektionens sida och utgjort grunden för de skolbeslut som formulerats för de 31 skolor som ingått i granskningen.

Skolans organisation av undervisningen

För att bedöma skolans organisation av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån fokus på läsprocessen har Skolinspektionen utgått från två kriterier. Det första handlar om att *undervisningen ska organiseras så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete*. Alla elever ska, enligt författningstext, "få rika möjligheter att samtala, läsa och skriva för att utveckla och få tilltro till sin språkliga förmåga". En viktig aspekt är att språket utvecklas i ett socialt samspel med andra.² Utifrån forskning utgår kriteriet från vikten av en så kallad flerstämmig språkmiljö – det vill säga att alla elevers röster ska göras hörda i tal och skrift.³ En aktiv lärare skapar möjligheter till kommunikation och samverkan mellan lärare och elever samt mellan eleverna. Exempel på detta är att eleverna får arbeta i olika gruppkonstellationer. När en ny text ska läsas är det viktigt att eleverna får göra detta på olika sätt, genom läsning i helklass, grupp/par, genom såväl högläsning som tyst läsning.⁴

Det andra kriteriet handlar om att *undervisningen organiseras och genomförs i samverkan med eleverna*. Bedömningsstödet för detta är att läraren ska utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring samt i undervisningen utgå från varje individs erfarenheter och tänkande. Enligt skollagen ska alla i skolan verka för att de demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig, ska omfatta alla elever.⁵ Elevers motivation till vidare läsning ökar om de ges möjlighet att välja egna texter.⁶

Skolans bearbetning av och kommunikation kring texten

Bedömningsområdet skolans bearbetning av och kommunikation kring texten är granskningens kärna och innehåller flera av de kriterier som fokuserar på undervis-

² Lpo 94, Kursplanen i svenska.

³ Dysthe (1996).

⁴ Se Dysthe (1996), Liberg (1993), Liberg (1996), Liberg (2006), Wiksten Folkeryd - af Geijerstam - Edling (2006).

⁵ Lpo 94, 2.2

⁶ se Molloy (2002), Fast (2007), Olin-Scheller (2006), Smidt (1989).

ningskvaliteten när det gäller själva läsprocessen. De kriterier som utgjort granskningens underlag handlar om att *eleverna möter olika slags texter, texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå, lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten, eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen och varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms.*

Bedömningsunderlaget för kriteriet *eleverna möter olika slags texter* är att eleverna ska utveckla sin förmåga att läsa, förstå, tolka och uppleva texter av olika slag, enligt kursplanen i svenska. I de naturorienterande ämnena ska eleverna, enligt kursplanens mål att uppnå i årskurs 5, ha inblick i olika sätt att göra naturen begriplig. Det innebär dels ett naturvetenskapligt sätt med dess systematiska observationer, experiment och teorier, dels det sätt som används i konst, skönlitteratur, myter och sagor.⁷ För att utveckla sin förmåga att förstå texter är det av stor vikt att eleven får möta olika slags texter, skrivna för olika syften.

För kriteriet *texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå* utgår Skolinspektionens bedömning från att lärarna ska organisera och genomföra arbetet så att eleverna utvecklas efter sina förutsättningar. Samtidigt ska eleverna stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.⁸ I forskning framgår att texterna bör väljas efter elevens utvecklingsnivå d.v.s. även ge utrymme för mera krävande texter för att ge förutsättningar för utveckling.⁹

För kriterierna *lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten* och *eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen* bedömer Skolinspektionen utifrån att undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar förmågan att utnyttja olika möjligheter för att hämta information. De ska tillägna sig kunskap om mediernas språk och funktion samt utveckla sin förmåga att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap. Eleverna ska kunna anpassa läsningen och arbetet med texten till dess olika syften. Svenskämnet utvecklar tillsammans med andra ämnen i skolan elevernas kommunikationsförmåga, tänkande och kreativitet. Enligt läroplanen ska varje elev utveckla ett rikt och nyanserat språk. Skolan ansvarar för att varje elev behärskar det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift.¹⁰

Enligt kursplanen för de naturorienterande ämnena ska eleverna utveckla ett kritiskt och konstruktivt förhållningssätt till egna och andras resonemang med respekt och lyhördhet för andras ställningstaganden.¹¹

I forskning framkommer att arbetet med förförståelsen av en text ska hjälpa eleverna att förstå en text. Den är viktig för själva läsningen och även för den tankemässiga bear-

⁷ Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

⁸ Lpo 94.

⁹ Se Vygotskij (2001), Appleyard (1990).

¹⁰ Lpo 94.

¹¹ Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

betningen av texten. I arbetet med att skapa förförståelse är det också väsentligt att elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter lyfts upp och att texten sätts in i ett meningsfullt sammanhang.¹²

När läraren/eleven ska läsa en ny text är det betydelsefullt att hon/han gör det på olika sätt; läsning för hela klassen, läsning i grupp/par, högläsning och tyst läsning. Högläsning är viktigt i klassrummen, både av lärare och av elever i smågrupper.¹³

Genom bearbetningen av texten ska eleven erhålla en djupare läsförståelse av texten, där elevens kunskaper och erfarenheter ska utvecklas och fördjupas. Bearbetningen rör både textens innehåll och struktur. I en bearbetning av textens innehåll bör utrymme ges för läraren och eleven att sammanfatta innehållet, identifiera budskapet, jämföra texten med andra texter, generalisera, förutse händelseförloppet och värdera texten. I en bearbetning av texters struktur ska eleven få en större medvetenhet om textens syfte, stil och mottagare.¹⁴

För att utveckla sin medvetenhet kring att det finns olika texttyper och olika sätt att läsa bör eleven ges möjlighet att möta olika texter och använda sig av olika lässtrategier. Det är även väsentligt att göra eleverna medvetna om olika texttypers kännetecken i form och språk samt att diskutera vad som är en god respektive mindre god text.¹⁵

Samtalet har stor betydelse för att utveckla förmågan att läsa. I ett textsamtal ges eleverna möjlighet att återberätta och beskriva innehållet, ställa frågor kring innehållet och göra förutsägelser om vad som kan hända. I samband med att de läser och samtar om en text blir elevens tankar formulerade. I en språkmiljö som främjar läsutveckling är det centralt att det finns utrymme för olika uttrycksformer som exempelvis samtal, bildskapande och drama. De olika uttrycksformerna bör ge eleverna utrymme att på olika sätt uttrycka erfarenheter och åsikter om texters innehåll och därmed fördjupa sin textförståelse.¹⁶ Skrivandet är också en central del för att eleverna ska få uttrycka vad de tänker.¹⁷

I kriteriet *varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms*, ingår att utgångspunkten för bedömningen av elevernas kunskapsutveckling i svenska och de naturorienterande ämnena är de mål och kriterier som fastställs i de nationella kursplanerna. Till stöd för bedömningen ska lärare även använda de nationella ämnesproven i svenska i årskurserna 3, 5 och 9. En dokumentation av elevens kunskapsutveckling i ämnet svenska och naturorienterande ämnen görs i elevens individuella utvecklingsplan med skriftliga omdömen. Denna ska ge information om hur långt eleven har kommit i sin utveckling i förhållande till de nationella målen och den lokala pedago-

¹² Se Reichenberg (2003) och (2008), Langer (1995), McCormick (1994).

¹³ Se Smidt (2004), Brink (2009), Kuyumcu (2004), Hedeboe (2002).

¹⁴ Se Keene - Zimmermann (1997), Torell red. (2002).

¹⁵ Se Ewald (2007).

¹⁶ Thorson "(2005), Dysthe (1996) Hultin (2009) och (2006).

¹⁷ Løkenstgard Hoe, (2002), Molloy (1996).

giska planeringen och lyfta fram elevens utvecklingsmöjligheter samt vara ett redskap för ett ökat ansvar för det egna lärandet.¹⁸

Skolans miljö och förutsättningar för undervisningen

För bedömningsområdet som behandlar skolans miljö och förutsättningar för undervisningen i svenska och naturorienterande ämnena fokuserar granskningen på tre kriterier. Den första handlar om att *skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen*. Detta grundar sig övergripande på att rektorn, enligt författningarna, har det yttersta ansvaret för att en fysisk miljö utformas så att den stödjer elevernas inläring.¹⁹ Vidare beskriver forskning att i den fysiska miljön är faktorer som tillgång till olika slags texter, särskilda läsmiljöer och exponering av böcker av vikt. Vidare är tillgången till och användningen av ett bibliotek och bibliotekarier betydelsefull.²⁰

De två andra kriterierna handlar om att *skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen* och att *lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen*. Enligt författningarna gäller att som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten i sin helhet inriktas in på att nå de nationella målen. Rektorn har även ansvar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen, skolplanen och till den lokala arbetsplanen. Rektorn har särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt skall kunna utföra sina uppgifter. Skolans organisation ska ge förutsättningar för god undervisningskvalitet genom att lärarna har den kompetens som krävs, att det ges möjlighet till kompetensutveckling, tid för pedagogiska samtal m.m.²¹

¹⁸ 7 kap. 2 § grundskoleförordningen.

¹⁹ Lpo 94

²⁰ Langer (2005), Limberg et al (2002), Rosenblatt (2002).

²¹ Lpo 94

Bilaga 2**Referenslista**

- Appleyard JA., (1990), *Becoming a Reader. The experience of fiction from childhood to adulthood.*
- Brink L., (2009), "Bättre läsning och bättre skrivande – men hur? Om grupprocesser och textrörlighet" i Jönsson K. (red), *Bygga broar och öppna dörrar . Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*
- Brink L (2005), "Boksamtal under mellanåren" + "Välja bok" i Kåreland L., (red.), *Modig och stark eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola.*
- Brink L., (2000), *Försvunna bokslukare? Om läslust och läsvanor hos elever i grundskolan i fyra Gävleborgskommuner.*
- Bryman, A., (1997), *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning.*
- Dysthe O., (1996), *Det flerstämmiga klassrummet. Att skriva och samtala för att lära.*
- Ejlertsson G., (1996), *Enkäten i praktiken, en handbok i enkätmetodik.*
- Ewald A., (2007), *Läskulturer, elever och litteraturläsning i grundskolans mellanår.*
- Fast C., (2007), *Sju barn lär sig läsa och skriva: familjeliv och populärkultur i mötet med skola och förskola.*
- Gustafsson, J-E. och Rosén, M., (2004), *Förändringar i läskompetens 1991-2001. Forskning i fokus, nr 22. Myndigheten för skolutveckling.*
- Hedeboe B. (2002) *Når vejret læser kalenderen... En systemisk funktionel genreanalyse av skrivepædagogiske forløp*
- Holme, Idar Magne – Solvang, Bernt Krohn (1991), *Forskningsmetodik, om kvalitative og kvantitative metoder.* Lund.
- Hultin E. (2009) *Det ovanliga i vanliga klassrumssamtal i Makt, mening motstånd. Litteraturundervisningens dilemma och möjligheter.*
- Hultin E. (2006) *"Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning"* Örebro Universitet.
- Jönsson K red.. (2009) *Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*
- Keene EO - Zimmermann S (1997) *Mosaic of Thought. Teaching Comprehension in a reader's workshop*
- Kursplaner och betygskriterier för grundskolan 2000
- Kuyumcu E. (2004) *Genrer och stämmor i skolans språkutvecklande arbete" i Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*
- Langer J. (2005) *Litterära föreställningsvärldar. Litteraturundervisning och litterär förståelse*
- Liberg C., (2009), "Svenska elevers läsförmåga" i *Perspektiv på läsning, Svenskläraryrkeförbundet årskrift 2009.*

- Liberg C., (2006), "Elever som textresurser i mötet med skriftspråkliga textvärldar" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.
- Liberg C., (1996), "Läsförståelse" i Gisela Håkansson & Ulrika Nettelbladt red. *Språkförståelse. Rapport från ASLAS höstsymposium Lund 9-11 november 1996*
- Liberg C., (1993), *Hur barn lär sig läsa och skriva*.
- Limberg L., (2002), *Informationssökning och lärande 2002*.
- Lpo 94, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna*.
- Løkensgard Hoel T., (2002), *Skriva och samtala*.
- Malmgren LG., (1997), *Åtta läsare på mellanstadiet. Litteraturläsning i ett utvecklingsperspektiv*.
- McCormick K., (1994), *The culture of reading and the teaching of English*.
- Molloy G., (2002), *Läraren, Litteraturen, Eleven. En studie om läsning av skönlitteratur på högstadiet*.
- Olin-Scheller K., (2006), *Mellan Dante och Big brother. En studie om gymnasieelevers textvärldar*.
- Rosenblatt L., (2002), *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsresa*
- Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning. En ämnesdidaktisk studie. Örebro Universitet* (2006).
- Skolverket (2008), *Språket på väg. Ett diagnosmaterial i svenska och svenska som andraspråk för grundskolans åk 6-9*.
- Skolverket (2007), *Vad händer med läsningen? En kunskapsöversikt om läsundervisningen i Sverige 1995-2007. Rapport nr 304*.
- Skolverket (2007), *Pirls 2006. Läsförståelse hos elever i årskurs 4 – i Sverige och i världen. Rapport nr 305*.
- Skolverket (2006), *Med fokus på läsförståelse. En analys av skillnader och likheter mellan internationella jämförande studier och nationella kursplaner. Skolverkets aktuella analyser*.
- Skolverket (2004), *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Rapport nr 250 och 251*.
- Skolverket (1998), *Läs- och skrivprocessen som ett led i undervisningen. Nationella kvalitetsgranskningar*.
- Smidt J., (2004), *Sjanger og stemmer i norskrommet*.
- Smidt J., (1989), *Seks lesere på skolen. Hva de søkte, hva de fant*.
- SOU 1997:108 (1997) *Att lämna skolan med rak rygg – om rätten till skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*.
- Thorsson S., (2005), *Den dubbla receptionen: om litteratursamtal mellan elever och deras svensklärare*.
- Torell Ö. (red.), *Hur gör man en litteraturläsare? Om skolans litteraturundervisning i Sverige, Ryssland och Finland 2002*.

Regeringsbeslut U97/4444/S. Regeringens uppdrag till Statens skolverk angående nationella kvalitetsgranskningar år 1998.

Reichenberg M., (2008), *Vägar till läsförståelse: texten, läsaren och samtalet*.

Reichenberg M., (2006), "Att läsa mellan och bortom raderna" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.

Reichenberg M., (2000), *Röst och kausalitet i lärobokstexter: en studie av elevers förståelse av olika textversioner*

Vygotskij L.S., (1934/2001), *Tänkande och språk*.

Wiksten Folkeryd J. - af Geijerstam Å. - Edling A., (2006 A) "Textrörlighet – hur elever talar om egna och andras texter" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.